

อุดมศึกษาไทยในภาวะเปลี่ยนผ่าน: การปรับตัวของมหาวิทยาลัยดิจิทัล ในยุคปัญญาประดิษฐ์

Thai Higher Education in Transition: The Adaptation of Digital Universities in the Age of Artificial Intelligence

¹โอม หุवनันท์, ²ศรุตานนท์ ขอบประดิษฐ์

¹Om Huvanandana, ²Sarutanon Chobpradit

^{1,2}วิทยาลัยปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

^{1,2}Philosophy and Religion College, Saint John's University

²Corresponding author, e-mail: sarutanon@stjohn.ac.th

Received: May 29, 2026; Revised: July 01, 2026; Accepted: July 07, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านของอุดมศึกษาไทยและการปรับตัวของมหาวิทยาลัยดิจิทัลในบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) โดยมุ่งอธิบายผลกระทบต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการผลิตกำลังคน การสร้างองค์ความรู้ และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เอกสารเชิงวิพากษ์ (Critical Document Analysis) ร่วมกับการสังเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Synthesis) จากวรรณกรรมทางวิชาการ งานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เอกสารเชิงนโยบาย และรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์แนวโน้ม ความท้าทาย และทิศทางการพัฒนาอุดมศึกษาไทยในยุคดิจิทัล ผลการศึกษาพบว่า สถาบันอุดมศึกษาไทยได้เร่งปรับตัวผ่านการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Education: CBE) การประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Education: OBE) การพัฒนาระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการศึกษา เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจฐานความรู้และตลาดแรงงานยุคใหม่ ขณะเดียวกัน ข้อมูลจากระบบ CHECO สะท้อนแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของหลักสูตรที่ได้รับการปรับปรุงและรับรองมาตรฐาน โดยเฉพาะในสาขาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม และปัญญาประดิษฐ์ อย่างไรก็ตาม การสังเคราะห์งานวิจัยร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านของอุดมศึกษาไทยยังมุ่งเน้นการปรับตัวด้านโครงสร้างและเทคโนโลยีมากกว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ และคุณลักษณะความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน บทความเสนอว่า การพัฒนาอุดมศึกษาไทยในยุคปัญญาประดิษฐ์ควรมุ่งสร้างสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและการดำรงพันธกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนามนุษย์ องค์ความรู้ และคุณค่าทางสังคม โดยส่งเสริมระบบนิเวศการเรียนรู้ที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการพัฒนาสมรรถนะ การคิดเชิงวิพากษ์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่การพัฒนาอุดมศึกษาไทยอย่างยั่งยืนในภาวะเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล

คำสำคัญ: อุดมศึกษาไทย; มหาวิทยาลัยดิจิทัล; ปัญญาประดิษฐ์; การศึกษาฐานสมรรถนะ; การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

This article examines the transition of Thai higher education and the adaptation of digital universities in response to the transformative influence of Artificial Intelligence (AI). It explores the implications of this transition for the roles of higher education institutions in human capital development, knowledge production, and the promotion of lifelong learning. The study employed Critical Document Analysis in conjunction with Narrative Synthesis to examine academic literature, empirical studies, policy documents, and reports from relevant national and international organizations. This methodological approach facilitated a comprehensive synthesis of emerging trends, challenges, and future directions in Thai higher education within the digital era. The findings indicate that Thai higher education institutions have increasingly adapted by implementing Competency-Based Education (CBE), adopting Outcome-Based Education (OBE), developing Credit Bank systems, promoting lifelong learning, and integrating digital technologies and artificial intelligence into teaching and learning processes. These initiatives are intended to respond to the growing demands of the knowledge-based economy and the rapidly evolving labor market. Furthermore, data from the Higher Education Curriculum Online Information System (CHECO) demonstrate a continuous increase in the number of revised and accredited academic programs, particularly in the fields of digital technology, innovation, and artificial intelligence. Nevertheless, the synthesis of recent research suggests that the current transformation has primarily emphasized structural and technological changes, while comparatively less attention has been devoted to the transformation of pedagogical practices and the cultivation of essential competencies, including critical thinking, analytical reasoning, and the humanistic dimensions of higher education. The study concludes that the future development of Thai higher education should pursue a balanced approach that integrates technological advancement with the fundamental mission of universities to cultivate human potential, advance knowledge, and contribute to sustainable social development. It further proposes that digital transformation should be supported by a learning ecosystem that integrates digital technologies with competency-based learning, critical thinking, and lifelong learning, thereby enabling Thai higher education institutions to respond effectively and sustainably to the challenges of the AI era.

Keywords: Thai higher education; Digital University; Artificial intelligence; Competency-based education; Lifelong learning

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 นับเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านของระบบอุดมศึกษาทั่วโลก อันเป็นผลจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล การขยายตัวของเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) และการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานที่ต้องการกำลังคนซึ่งมีสมรรถนะด้านดิจิทัล การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากยิ่งขึ้น แนวโน้มดังกล่าวส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับบทบาทจากการเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพของ

ผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับแนวคิดของ Castells (1996) ที่อธิบายว่าสังคมร่วมสมัยได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมเครือข่าย” (Network Society) ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตความรู้ การสื่อสาร และการเรียนรู้ของมนุษย์อย่างมีนัยสำคัญ

การพัฒนาของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เร่งให้การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อระบบอุดมศึกษาในหลายมิติ ทั้งการออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน งานทบทวนวรรณกรรมของ Bearman, Ryan และ Ajjawi (2023) ชี้ให้เห็นว่า AI กำลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้และการประเมินผลในระดับอุดมศึกษา พร้อมทั้งก่อให้เกิดประเด็นด้านจริยธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี ขณะที่ Bond, Khosravi, De Laat และ Bergdahl (2024) จากการสังเคราะห์งานวิจัยด้าน AI ในอุดมศึกษาพบว่า แม้ AI จะมีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย แต่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยียังคงควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาหลักธรรมาภิบาล จริยธรรม และการออกแบบการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ในบริบทของประเทศไทย การปฏิรูประบบอุดมศึกษาภายใต้การกำกับของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้ผลักดันให้สถาบันอุดมศึกษาปรับตัวผ่านการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Education: CBE) การประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Education: OBE) การพัฒนาระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจดิจิทัลและตลาดแรงงานในอนาคต อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ Padmarudram Sasidharan, Ponathong และ Yongsorn (2024) พบว่า แม้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาจะตระหนักถึงความสำคัญของการคิดวิเคราะห์ แต่การพัฒนาทักษะดังกล่าวยังอยู่ในระดับที่ควรได้รับการส่งเสริม ขณะที่ Kanokpermpoon (2019) พบว่า การจัดการเรียนการสอนในบางหลักสูตรยังคงเน้นการคิดระดับพื้นฐานมากกว่าการพัฒนาการคิดขั้นสูงและการเรียนรู้เชิงรุก สะท้อนให้เห็นว่าการปรับเปลี่ยนหลักสูตรเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21

ภายใต้บริบทดังกล่าว ประเด็นสำคัญจึงมิใช่เพียงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในสถาบันอุดมศึกษา หากแต่เป็นการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนผ่านที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างการยกระดับขีดความสามารถด้านเทคโนโลยี การตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน และการธำรงพันธกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนามนุษย์ องค์ความรู้ และคุณค่าทางสังคม งานของ Nussbaum (2010) และ Crawford (2021) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาเทคโนโลยีโดยปราศจากการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม อาจส่งผลให้การศึกษาสูญเสียบทบาทสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

ด้วยเหตุนี้ บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านของอุดมศึกษาไทยและการปรับตัวของมหาวิทยาลัยดิจิทัลในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย เอกสารเชิงนโยบาย และกรอบแนวคิดทางวิชาการ เพื่ออธิบายแนวโน้ม ความท้าทาย และเสนอแนวทางการพัฒนาอุดมศึกษาไทยที่สามารถสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมทางเทคโนโลยีกับการพัฒนามนุษย์ และสังคมอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยดิจิทัล (Digital University)

แนวคิดมหาวิทยาลัยดิจิทัล (Digital University) เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของระบบอุดมศึกษาโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) และการเติบโตของเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) ซึ่งส่งผลให้บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเปลี่ยนจากการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญในการสร้าง พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ Castells (1996) อธิบายว่า การก้าวเข้าสู่ “สังคมเครือข่าย” (Network Society) ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตความรู้ การสื่อสาร และการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนหรือพื้นที่ทางกายภาพอีกต่อไป ขณะที่ Siemens (2005) เสนอแนวคิด Connectivism ซึ่งมองว่าการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลเกิดจากการเชื่อมโยงข้อมูล แหล่งความรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ในบริบทของประเทศไทย แนวคิดมหาวิทยาลัยดิจิทัลได้รับการผลักดันอย่างเป็นรูปธรรมภายใต้นโยบาย Thailand 4.0 และการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งมุ่งยกระดับระบบอุดมศึกษาให้สามารถผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะสอดคล้องกับเศรษฐกิจดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน ผ่านการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Education: CBE) การจัดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Education: OBE) ระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ตามแผนด้านอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนาากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564–2570 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566–2570)

อย่างไรก็ตาม การเป็นมหาวิทยาลัยดิจิทัลมิได้หมายถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการหรือการจัดการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว หากแต่ครอบคลุมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษา การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน และการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต งานทบทวนวรรณกรรมของ Bearman, Ryan และ Ajjawi (2023) ชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ในอุดมศึกษากำลังเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สอน ผู้เรียน และกระบวนการประเมินผล ขณะที่ Bond, Khosravi, De Laat และ Bergdahl (2024) สังเคราะห์งานวิจัยด้าน AI ในอุดมศึกษาพบว่า การพัฒนามหาวิทยาลัยดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงควบคู่กับการกำกับดูแลด้านจริยธรรม ความโปร่งใส ความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง มากกว่าการมุ่งเน้นการลงทุนด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว

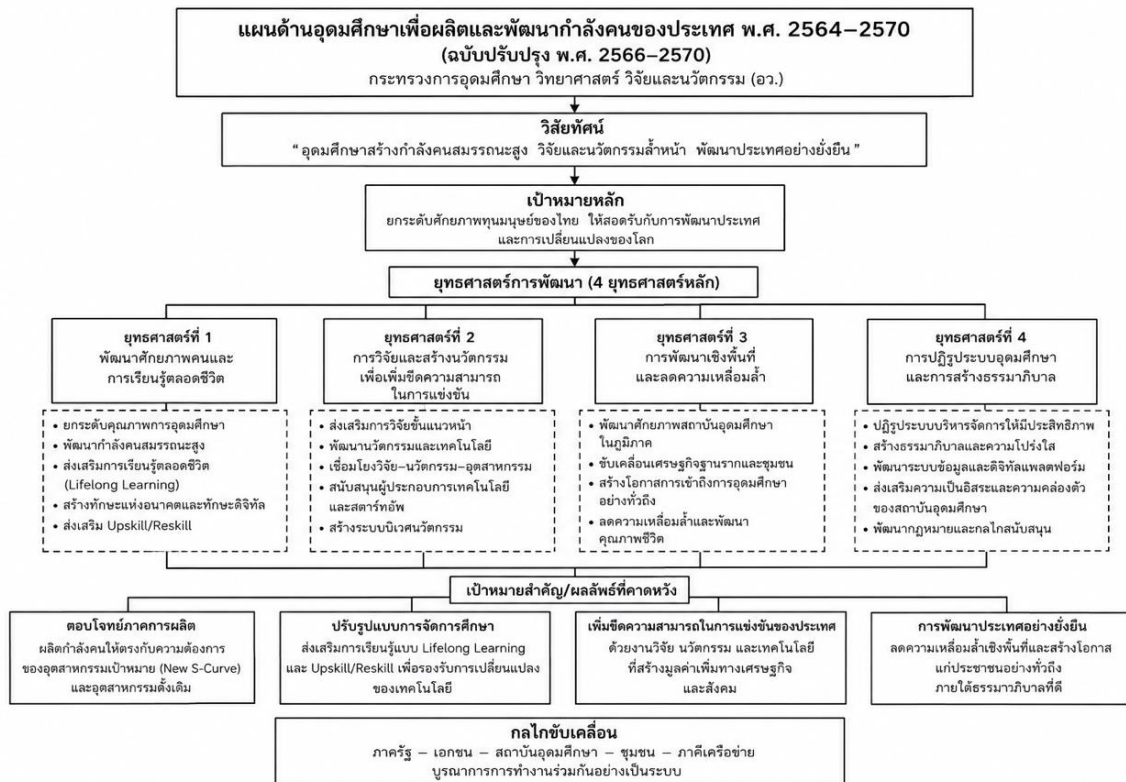
นอกจากนี้ งานวิจัยในบริบทของประเทศไทยยังสะท้อนว่า แม้สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งจะปรับหลักสูตรตามแนวคิดการศึกษาฐานสมรรถนะและการเรียนรู้ที่มุ่งผลลัพธ์มากขึ้น แต่การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้เชิงรุกของผู้เรียนยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในหลายกรณียังคงมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างหลักสูตรและการใช้เทคโนโลยี มากกว่าการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลให้สอดคล้องกับสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (Yanawongsa et al., 2021; Padmarudram Sasidharan et al., 2024)

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยร่วมสมัย จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยดิจิทัลไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับของการลงทุนด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของสถาบันอุดมศึกษาในการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน และการธำรงคุณค่าของอุดมศึกษาในการสร้างองค์ความรู้ การคิดเชิงวิพากษ์ และความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่กันไป

แผนด้านอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564–2570 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566–2570)

สืบเนื่องจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ได้จัดทำกรอบทิศทางหลักในการขับเคลื่อนศักยภาพทุนมนุษย์ของไทยเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ โดยมีโครงสร้างหลักในการพัฒนาประเทศ ดังแผนภาพนี้

ภาพที่ 1 แผนด้านอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564–2570 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566–2570)

ที่มา: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2566)

สถานการณ์การแข่งขันของ “ตลาดหลักสูตร” ในอุดมศึกษาไทย

ระบบอุดมศึกษาไทยกำลังเผชิญการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร เทคโนโลยีดิจิทัล และความต้องการของตลาดแรงงานในเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยเฉพาะแนวโน้มการลดลงของประชากรวัยเรียนซึ่งส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต้องแข่งขันกันดึงดูดผู้เรียนมากขึ้น ขณะเดียวกัน การขยายตัวของแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ หลักสูตรระยะสั้น และผู้ให้บริการการศึกษาระดับนานาชาติ ได้เปลี่ยนภูมิทัศน์ของการแข่งขันจากการแข่งขันระหว่างมหาวิทยาลัยไปสู่การแข่งขันในระดับระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ซึ่งผู้เรียนมีทางเลือกในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่นมากขึ้น (Marginson, 2016; World Economic Forum, 2023) เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้ผลักดันการปฏิรูประบบอุดมศึกษาผ่านการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Education: CBE) การจัดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Education: OBE) ระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถพัฒนา

กำลังคนที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจดิจิทัลและทักษะแห่งอนาคต ภายใต้ระบบการรับรองมาตรฐานหลักสูตรผ่านระบบ CHECO ซึ่งทำหน้าที่กำกับคุณภาพและมาตรฐานของหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

ข้อมูลจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมและระบบ CHECO แสดงให้เห็นว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2566–2568 จำนวนหลักสูตรที่ได้รับการปรับปรุงและยื่นขอรับรองมาตรฐานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลักสูตรด้านปัญญาประดิษฐ์ วิทยาการข้อมูล เทคโนโลยีดิจิทัล ธุรกิจดิจิทัล และหลักสูตรระยะสั้น (Non-degree Programs) ซึ่งสะท้อนความพยายามของสถาบันอุดมศึกษาในการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของจำนวนหลักสูตรเพียงอย่างเดียวไม่อาจสะท้อนคุณภาพของการเรียนรู้หรือผลลัพธ์ด้านสมรรถนะของผู้เรียนได้โดยตรง

งานวิจัยร่วมสมัยยังสะท้อนว่า ความท้าทายของมหาวิทยาลัยดิจิทัลมิได้อยู่ที่การพัฒนาเทคโนโลยีหรือการเปิดหลักสูตรใหม่เพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน (Bearman et al., 2023; Bond et al., 2024) สอดคล้องกับงานวิจัยในบริบทประเทศไทยที่พบว่า แม้หลายมหาวิทยาลัยจะปรับหลักสูตรตามแนวคิดการศึกษาฐานสมรรถนะแล้ว แต่การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลในหลายกรณียังคงเน้นการถ่ายทอดความรู้มากกว่าการพัฒนาสมรรถนะขั้นสูงของผู้เรียน (Yanawongsa et al., 2021; Padmarudram Sasidharan et al., 2024)

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและข้อมูลเชิงนโยบาย จึงอาจกล่าวได้ว่า การแข่งขันของอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่ที่จำนวนผู้เรียนหรือจำนวนหลักสูตรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน หากแต่เป็นการแข่งขันด้านคุณภาพของการจัดการเรียนรู้ ความสามารถในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน และการสร้างคุณค่าทางวิชาการที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างยั่งยืน การพัฒนาหลักสูตรจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งระบบ มากกว่าการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างเพื่อรองรับข้อกำหนดเชิงนโยบายเพียงอย่างเดียว

การปรับตัวของอุดมศึกษาไทยในยุคมหาวิทยาลัยดิจิทัล

การเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลได้กลายเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาอุดมศึกษาไทย ภายใต้นโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่มุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจฐานความรู้และสังคมดิจิทัล โดยส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Education: CBE) การจัดการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ (Outcome-Based Education: OBE) หลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น (Flexible Curriculum) ระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) หลักสูตรระยะสั้น (Non-degree Programs) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาสมรรถนะได้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต สอดคล้องกับข้อเสนอของ UNESCO (2022) ที่มองว่าการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ควรเปลี่ยนผ่านจากระบบการศึกษาแบบครั้งเดียวจบไปสู่ระบบการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างต่อเนื่อง

ในบริบทของการแข่งขันระดับโลก มหาวิทยาลัยไม่ได้แข่งขันกันเพียงด้านคุณภาพทางวิชาการ หากแต่ยังแข่งขันด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี และความสามารถในการผลิตกำลังคนที่มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรมแห่งอนาคต (Altbach & Salmi, 2011; World Economic Forum, 2023) ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งปรับปรุงหลักสูตรโดยบูรณาการองค์ความรู้ด้านปัญญาประดิษฐ์

วิทยาการข้อมูล ธุรกิจดิจิทัล ความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ และการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ ตลอดจนขยายการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนวัยทำงานผ่านหลักสูตรระยะสั้นและระบบการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น และข้อมูลจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีแสดงให้เห็นแนวโน้มดังกล่าว โดยในช่วงปี พ.ศ. 2566–2568 มีการอนุมัติหลักสูตรใหม่และหลักสูตรปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนสำคัญเป็นหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม และปัญญาประดิษฐ์ สะท้อนความพยายามของมหาวิทยาลัยในการตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาประเทศและความต้องการของตลาดแรงงาน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวควรพิจารณาในฐานะกรณีศึกษาของการปรับตัวในระดับสถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ปรากฏในระบบ CHECO ภายใต้การกำกับของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้เร่งให้มหาวิทยาลัยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง เกิดการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และการเรียนรู้แบบไฮบริด (Hybrid Learning) ซึ่งช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นในการเข้าถึงการศึกษา แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้ประเด็นความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานของผู้เรียนและสถาบันอุดมศึกษามีความชัดเจนยิ่งขึ้น (Bond et al., 2024) อย่างไรก็ตาม การสังเคราะห์งานวิจัยร่วมสมัยสะท้อนว่า ความท้าทายของการเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลมิได้อยู่ที่การจัดหาเทคโนโลยีหรือการปรับปรุงหลักสูตรเพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลให้สามารถพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Bearman et al., 2023; Bond et al., 2024; Padmarudram Sasidharan et al., 2024) ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Freire (1970) ที่วิพากษ์รูปแบบการศึกษาแบบ *Banking Education* ซึ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียน มากกว่าการสร้างพื้นที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม สร้างองค์ความรู้ และพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและหลักฐานเชิงประจักษ์ จึงอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงการลงทุนด้านเทคโนโลยีหรือการเพิ่มจำนวนหลักสูตรใหม่ แต่ควรครอบคลุมการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของอาจารย์ การออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง และการบูรณาการเทคโนโลยีกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถธำรงบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ พัฒนาพลเมือง และขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในยุคปัญญาประดิษฐ์

การเปลี่ยนผ่านของอุดมศึกษาไทยในยุคดิจิทัล

การเปลี่ยนผ่านของอุดมศึกษาไทยในยุคดิจิทัลมิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของบทบาท พันธกิจ และคุณค่าของมหาวิทยาลัยในสังคมร่วมสมัย จากการสังเคราะห์วรรณกรรมพบว่า สถาบันอุดมศึกษาทั่วโลกกำลังเผชิญแรงกดดันจากกระแสโลกาภิวัตน์ การแข่งขันทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งส่งผลให้มหาวิทยาลัยต้องปรับตัวทั้งด้านการบริหาร การพัฒนาหลักสูตร และการผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญว่า การปรับตัวของมหาวิทยาลัยกำลังนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษา หรือกำลังเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และพันธกิจดั้งเดิมของสถาบันอุดมศึกษา

งานของ Marginson (2016) อธิบายว่า ภายใต้กระแสทุนนิยมเสรีใหม่ (Neoliberalism) มหาวิทยาลัยจำนวนมากได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการสร้างองค์ความรู้และการพัฒนาพลเมือง ไปสู่การเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยการแข่งขัน ประสิทธิภาพ ตัวชี้วัด และการจัดอันดับมหาวิทยาลัย ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ Altbach และ Salmi (2011) ซึ่งชี้ว่า แม้การมุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก (World-Class University) จะช่วยยกระดับคุณภาพการวิจัยและความสามารถในการแข่งขันของประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็อาจทำให้มหาวิทยาลัยละเลยพันธกิจในการรับใช้สังคม การพัฒนาชุมชน และการธำรงความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนผ่านของอุดมศึกษาจึงมิใช่เพียงการแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ หากแต่เป็นการสร้างสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อเศรษฐกิจฐานความรู้กับการรักษาคุณค่าพื้นฐานของมหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันสาธารณะ

ในบริบทของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ความท้าทายดังกล่าวยังคงมีความซับซ้อนมากขึ้น Selwyn (2019) เสนอว่า การประยุกต์ใช้ AI ในศึกษามักถูกอธิบายผ่านวาทกรรมของประสิทธิภาพ นวัตกรรม และการเพิ่มผลผลิต มากกว่าการพิจารณาผลกระทบด้านจริยธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และความหมายของการเรียนรู้ ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับ Crawford (2021) ซึ่งชี้ว่า AI มิได้เป็นเทคโนโลยีที่เป็นกลาง หากแต่สะท้อนอำนาจ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และอคติที่ฝังอยู่ในข้อมูลและอัลกอริทึม ดังนั้น การบูรณาการ AI เข้าสู่มหาวิทยาลัยโดยปราศจากการรอบจริยธรรมและการกำกับดูแลที่เหมาะสม อาจทำให้การจัดการศึกษาถูกขับเคลื่อนด้วยตรรกะของข้อมูล ประสิทธิภาพ และการควบคุม มากกว่าการพัฒนาความเป็นมนุษย์และการเรียนรู้เชิงวิพากษ์

ประเด็นดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากงานของ Bender et al. (2021) ซึ่งอธิบายว่า แบบจำลองภาษาขนาดใหญ่ (Large Language Models: LLMs) เช่น ChatGPT มิได้มีความเข้าใจเชิงความหมาย เช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ทำงานโดยอาศัยการคาดการณ์รูปแบบของภาษา (stochastic parrots) จากข้อมูลจำนวนมหาศาล แม้ AI จะสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ การสืบค้นข้อมูล และการสร้างเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็มีข้อจำกัดด้านความถูกต้อง ความเอนเอียงของข้อมูล และความน่าเชื่อถือของผลลัพธ์ หากผู้เรียนพึ่งพา AI โดยขาดการคิดวิเคราะห์ การตรวจสอบข้อมูล และการใช้วิจารณญาณ กระบวนการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอาจถูกลดทอนลง

ขณะเดียวกัน งานทบทวนวรรณกรรมของ Bearman, Ryan และ Ajjawi (2023) พบว่า วาทกรรมเกี่ยวกับ AI ในอุดมศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นศักยภาพของ AI ในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ มากกว่าการอภิปรายประเด็นด้านจริยธรรม ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และผลกระทบต่อบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน สอดคล้องกับการสังเคราะห์งานวิจัยของ Bond et al. (2024) ที่เสนอว่า การพัฒนามหาวิทยาลัยดิจิทัลควรดำเนินควบคู่กับการกำกับดูแลด้านจริยธรรม ความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และการออกแบบการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มิใช่เพียงการลงทุนด้านเทคโนโลยีหรือการนำ AI มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเท่านั้น

เมื่อพิจารณาในบริบทของประเทศไทย แม้สถาบันอุดมศึกษาจะเร่งปรับตัวผ่านการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบคลังหน่วยกิต และการบูรณาการ AI เข้าสู่การจัดการศึกษา แต่หลักฐานจากงานวิจัยร่วมสมัยสะท้อนว่า ความท้าทายที่สำคัญยังคงอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาสมรรถนะของผู้สอน และการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ของผู้เรียน มากกว่าการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างของหลักสูตรเพียงอย่างเดียว (Bearman et al., 2023; Bond et al., 2024) ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Freire (1970) ที่วิพากษ์รูปแบบการศึกษา

แบบ *Banking Education* ซึ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้มากกว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถาม สร้างองค์ความรู้ และพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและหลักฐานเชิงประจักษ์ บทความนี้เสนอว่า ความท้าทายสำคัญของอุดมศึกษาไทยมิได้อยู่ที่การขาดเทคโนโลยี หากแต่อยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่างการเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลกับการธำรงพันธกิจพื้นฐานของมหาวิทยาลัยในการพัฒนามนุษย์ องค์ความรู้ และสังคม การเปลี่ยนผ่านที่ยั่งยืนจึงควรตั้งอยู่บนกรอบแนวคิด *Balanced Digital University* ซึ่งประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (Digital Transformation) (2) การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน (Competency Development) (3) การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงวิพากษ์และคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Humanistic and Critical Learning) และ (4) การกำกับดูแลการใช้ AI บนพื้นฐานของจริยธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ (Ethical AI Governance) กรอบแนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่า ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยในยุคปัญญาประดิษฐ์ไม่ควรวัดจากความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาใช้เพียงอย่างเดียว แต่ควรวัดจากความสามารถในการบูรณาการนวัตกรรมกับคุณค่าพื้นฐานของอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งสมรรถนะทางวิชาชีพ ความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ และความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างสมดุล

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ว่า การเปลี่ยนผ่านของอุดมศึกษาไทยสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลมิใช่เป็นเพียงกระบวนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในการจัดการศึกษา หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของบทบาทมหาวิทยาลัย ภายใต้แรงกดดันจากเศรษฐกิจฐานความรู้ การแข่งขันระดับโลก และความคาดหวังของตลาดแรงงาน ซึ่งส่งผลให้มหาวิทยาลัยต้องสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาสมรรถนะเพื่อการประกอบอาชีพกับพันธกิจในการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ และการพัฒนาความเป็นมนุษย์

จากการสังเคราะห์วรรณกรรม งานวิจัย และเอกสารเชิงนโยบาย พบว่า แม้นโยบายด้านอุดมศึกษาของประเทศไทยจะส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ ระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และการบูรณาการ AI ในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างหลักสูตร ระบบบริหาร และการนำเทคโนโลยีมาใช้ มากกว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนการสอน และวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัย ส่งผลให้การเปลี่ยนผ่านสู่มหาวิทยาลัยดิจิทัลในหลายกรณียังคงเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการทัศน์ของอุดมศึกษา

นอกจากนี้ บทความยังชี้ให้เห็นความย้อนแย้งสำคัญของมหาวิทยาลัยร่วมสมัย กล่าวคือ ในขณะที่มหาวิทยาลัยถูกผลักดันให้เพิ่มศักยภาพด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี และความสามารถในการแข่งขันเพื่อรองรับเศรษฐกิจดิจิทัล บทบาทด้านการสร้างพลเมือง การส่งเสริมคุณค่าทางมนุษยศาสตร์ และการพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์กลับมีแนวโน้มลดความสำคัญลง ความย้อนแย้งดังกล่าวสะท้อนว่า ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยในยุคดิจิทัลไม่ควรถูกประเมินจากจำนวนหลักสูตรใหม่ การใช้เทคโนโลยี หรือการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานเพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาความสามารถในการพัฒนาผู้เรียนให้มีวิจารณญาณ จริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตควบคู่กัน อีกประเด็นหนึ่งที่บทความนี้เสนอ คือ AI กำลังเปลี่ยนบทบาทของมหาวิทยาลัยจากการเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การเป็นพื้นที่พัฒนาความสามารถในการใช้ความรู้อย่างมีวิจารณญาณ เนื่องจากข้อมูลและสารสนเทศสามารถเข้าถึงและสร้างขึ้นได้อย่างรวดเร็วผ่านระบบ AI

คุณค่าของมหาวิทยาลัยจึงมิได้อยู่ที่การถ่ายทอดข้อมูล หากแต่อยู่ที่การพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตัดสินใจเชิงจริยธรรม และประยุกต์ใช้ องค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนในบริบทของสังคมจริง บนพื้นฐานของข้อค้นพบดังกล่าว บทความนี้จึงเสนอ Balanced Digital University Framework เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนา อุดมศึกษาไทยในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) การเปลี่ยน ผ่านทางดิจิทัล (Digital Transformation) เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการเรียนรู้ (2) การพัฒนา สมรรถนะของผู้เรียน (Competency Development) ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและทักษะ แห่งอนาคต (3) การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงวิพากษ์และความเป็นมนุษย์ (Humanistic and Critical Learning) เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม และ (4) การกำกับ ควบคุมการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม (Ethical AI Governance) เพื่อให้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเกิดความโปร่งใส ความเป็นธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เรียนและสังคม

องค์ความรู้ใหม่นี้สะท้อนว่า การพัฒนา “มหาวิทยาลัยดิจิทัล” ที่ยั่งยืนมิได้หมายถึงการเพิ่ม การลงทุนด้านเทคโนโลยีหรือการขยายการใช้ AI เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเป็นการออกแบบระบบนิเวศ การเรียนรู้ที่บูรณาการเทคโนโลยี นวัตกรรม คุณค่าความเป็นมนุษย์ และความรับผิดชอบต่อสังคมเข้า ด้วยกัน เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัล พร้อมทั้งยังคงรักษา พันธกิจพื้นฐานในการสร้างองค์ความรู้ พัฒนามนุษย์ และขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบหลัก	เป้าหมายสำคัญ	แนวทางการดำเนินการ	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	ความท้าทายสำคัญ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
1. การเปลี่ยนผ่าน ทางดิจิทัล (Digital Transformation)	เพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการและการจัดการเรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล และ AI	- พัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลของมหาวิทยาลัย (Digital Ecosystem) - ใช้ AI และข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในการสนับสนุนการตัดสินใจ - พัฒนาระบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Hybrid/Blended Learning) - ส่งเสริมโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ที่เข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม	- ระบบบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ และโปร่งใส - ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา - การเรียนรู้มีความยืดหยุ่น และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง	- ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) - ความปลอดภัยของข้อมูล และความความเป็นส่วนตัว - การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร	- ร้อยละของการบริหาร การที่เป็นดิจิทัล - ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้ ต่อระบบดิจิทัล - ระดับความพร้อมด้านดิจิทัล ของมหาวิทยาลัย (Digital Maturity Level)
2. การพัฒนาสมรรถนะ ของผู้เรียน (Competency Development)	พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ แห่งอนาคตและสามารถ เรียนรู้ตลอดชีวิต	- พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based Curriculum) - ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) - เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Work-integrated Learning) - ส่งเสริมทักษะดิจิทัลและทักษะข้ามศาสตร์ (Interdisciplinary Skills)	- ผู้เรียนมีสมรรถนะและความยืดหยุ่น ในการประกอบอาชีพ - สามารถปรับตัวและเรียนรู้ต่อเนื่อง ตลอดชีวิต - มีความสามารถในการแก้ปัญหา เชิงซับซ้อน	- การออกแบบหลักสูตรที่ตอบโจทย์ อนาคตและไม่ล้าสมัย - การประเมินสมรรถนะที่สะท้อน การเรียนรู้จริง - ความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม และชุมชน	- ร้อยละของผู้เรียนที่มีสมรรถนะ ตามเกณฑ์ที่กำหนด - การมีงานทำ/การประกอบอาชีพ ที่สอดคล้องกับสมรรถนะ - จำนวนผู้เรียนที่เรียนรู้ต่อเนื่อง ผ่านระบบคลังหน่วยกิต
3. การส่งเสริมการเรียนรู้ เชิงวิพากษ์และความเป็น มนุษย์ (Humanistic and Critical Learning)	ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ จริยธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบต่อสังคม	- จัดการเรียนรู้ที่เน้น Active Learning, Problem-based Learning, และการอภิปราย - บูรณาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในทุกสาขา - ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสังคมและการเรียนรู้ เพื่อการเป็นพลเมือง - สร้างพื้นที่เสรีทางวิชาการและการตั้งคำถาม	- ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์และจริยธรรม ในโลกดิจิทัล - เข้าใจตนเอง ผู้อื่น และสังคมอย่างลึกซึ้ง - มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและการ พัฒนาที่ยั่งยืน	- วัฒนธรรมการสอนแบบเดิม ที่เน้นการบรรยายและการท่องจำ - การให้ทุนค่านิยมสายศาสตร์ ในระบบการประเมินและจัดอันดับ - ข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากร	- ระดับการคิดเชิงวิพากษ์ ของผู้เรียน - จำนวนรายวิชาที่บูรณาการ มนุษยศาสตร์และจริยธรรม - การมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อสังคมของผู้เรียน
4. การกำกับดูแลการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม (Ethical AI Governance)	ใช้ AI อย่างมีความรับผิดชอบ โปร่งใส และเป็นธรรม ต่อผู้เรียนและสังคม	- กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติด้านจริยธรรม AI - ตรวจสอบความโปร่งใสและอคติของอัลกอริทึม - ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านจริยธรรมดิจิทัล แก่บุคลากรและผู้เรียน - สร้างกลไกกำกับดูแลและการมีส่วนร่วม ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	- การใช้ AI โปร่งใส ไม่แบ่งสี และเป็นธรรม - ผู้เรียนมีความตระหนักด้านจริยธรรมดิจิทัล - มหาวิทยาลัยได้รับความเชื่อถือ จากสังคม	- ความรวดเร็วของเทคโนโลยี และกฎหมายที่ตามไม่ทัน - การขาดความรู้ด้านจริยธรรม AI - ผลประโยชน์ทับซ้อนและการ ใช้ข้อมูลในทางที่ผิด	- มีนโยบาย AI Ethics ที่ชัดเจน และนำไปใช้จริง - จำนวนข้อร้องเรียน/เหตุการณ์ ด้านจริยธรรม AI ลดลง - ระดับความเชื่อมั่นของผู้เรียน และสังคมต่อการใช้ AI
เป้าหมายสูงสุด ของมหาวิทยาลัยดิจิทัล ที่สมดุล					
สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สมดุลระหว่างเทคโนโลยี ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และความเป็นมนุษย์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการสร้างคุณค่าให้ตนเอง ผู้อื่น และสังคมอย่างยั่งยืนในโลกดิจิทัล					

ภาพที่ 2 แนวคิดมหาวิทยาลัยดิจิทัลที่สมดุล (Balanced Digital University)

บทสรุป

บทความนี้สะท้อนให้เห็นว่า อุดมศึกษาไทยกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ ภายใต้แรง ขับเคลื่อนของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และการแข่งขันในระบบอุดมศึกษาระดับโลก การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้

ในการจัดการศึกษา หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของบทบาท พันธกิจ และคุณค่าของมหาวิทยาลัย ในฐานะสถาบันที่ทำหน้าที่สร้างองค์ความรู้ พัฒนามนุษย์ และขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า นโยบายการพัฒนามหาวิทยาลัยดิจิทัลของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ส่งเสริมการปรับหลักสูตรฐานสมรรถนะ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบคลังหน่วยกิต และการบูรณาการ AI ในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลายสถาบันยังคงมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างหลักสูตร ระบบบริหาร และการลงทุนด้านเทคโนโลยี มากกว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ การสร้างสรรค์องค์ความรู้ และการเรียนรู้ร่วมกัน

นอกจากนี้ การศึกษายังสะท้อนให้เห็นความยั่งยืนของมหาวิทยาลัยร่วมสมัย กล่าวคือ ในขณะที่มหาวิทยาลัยถูกผลักดันให้เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ผลิดักำลังคนที่ตอบสนองต่อ เศรษฐกิจดิจิทัล และพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง บทบาทด้านการสร้างพลเมือง การส่งเสริมคุณค่าทางมนุษยศาสตร์ จริยธรรม และการพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์กลับมีแนวโน้มลดความสำคัญลง ขณะเดียวกัน AI ได้เปลี่ยนบทบาทของมหาวิทยาลัยจากการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นพื้นที่ ที่ต้องพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล และใช้วิจารณญาณในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน

องค์ความรู้ใหม่ที่บทความนี้นำเสนอ คือ Balanced Digital University Framework ซึ่งอธิบายว่า การพัฒนาอุดมศึกษาไทยในยุคปัญญาประดิษฐ์ควรตั้งอยู่บนการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (Digital Transformation) (2) การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน (Competency Development) (3) การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงวิพากษ์และความเป็นมนุษย์ (Humanistic and Critical Learning) และ (4) การกำกับดูแลการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม (Ethical AI Governance) กรอบแนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่า ความสำเร็จของมหาวิทยาลัยดิจิทัลไม่ควรวัดจากระดับการใช้เทคโนโลยี หรือจำนวนหลักสูตรที่เปิดสอนเพียงอย่างเดียว แต่ควรวัดจากความสามารถในการสร้างสมดุลระหว่าง นวัตกรรมทางดิจิทัล คุณภาพการเรียนรู้ การพัฒนามนุษย์ และความรับผิดชอบต่อสังคม

ดังนั้น การพัฒนาอุดมศึกษาไทยในอนาคตควรมุ่งสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ผสานเทคโนโลยี เข้ากับคุณค่าพื้นฐานของการศึกษา โดยใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้มากกว่าทดแทนกระบวนการคิดของมนุษย์ พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การคิดเชิงวิพากษ์ จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถรักษาพันธกิจในการสร้างองค์ความรู้ พัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2566). *แผนด้านอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564-2570 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2561). *นโยบายประเทศไทย 4.0 ก้าวการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2568). *รายงานการอนุมัติหลักสูตรและ/หรือปรับปรุงหลักสูตร ประจำปี พ.ศ. 2568*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

- Altbach, P.G., & Salmi, J. (Eds.). (2011). *The road to academic excellence: The making of world-class research universities*. World Bank.
- Bearman, M., Ryan, J., & Ajjawi, R. (2023). Discourses of artificial intelligence in higher education: A critical literature review. *Higher Education*, 86(2): 369-385. <https://doi.org/10.1007/s10734-022-00937-5>
- Bender, E.M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the dangers of stochastic parrots: Can language models be too big?. *Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, 610-623. <https://doi.org/10.1145/3442188.3445922>
- Bond, M., Khosravi, H., De Laat, M., & Bergdahl, N. (2024). A meta systematic review of artificial intelligence in higher education: A call for increased ethics, collaboration, and rigour. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 21, Article 4. <https://doi.org/10.1186/s41239-024-00461-9>
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell Publishers.
- Crawford, K. (2021). *Atlas of AI: Power, politics, and the planetary costs of artificial intelligence*. Yale University Press.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. Continuum.
- Marginson, S. (2016). *The dream is over: The crisis of Clark Kerr's California idea of higher education*. University of California Press.
- Nussbaum, M.C. (2010). *Not for profit: Why democracy needs the humanities*. Princeton University Press.
- Selwyn, N. (2019). *Should robots replace teachers? AI and the future of education*. Polity Press.
- Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2(1): 3-10.
- UNESCO. (2022). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. UNESCO Publishing.
- World Economic Forum. (2023). *The future of jobs report 2023*. World Economic Forum.

